

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (25.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Társadalom

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását *Jár a baka, jár címmel* közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratkötég élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készülök, de végül is középszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – levontként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvés-ként állt be „írásipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részeit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogatjuk.

Odaát, Magyarországon Gömbös Gyula próbálta a magyar írók színe-javát közös frontba tömöríteni, saját politikai elképzelései érdekében. Cs. Szabó László a *Magyar Csillag* 1942. évi 3. számában azt írja erről, hogy elkésett tíz évet: a húszas évek elején a kis népek még szabadabban dönthettek volna a sorsukról, egy vértelen nemzetvédő forradalomról, „csak éppen a földről nem illett túl hangosan beszélni”. A harmincas években ez a téma már tabu lett, nem hagyta a történelem, amely ismét visszakullogott nagy népek cselédjének. Gömböséknek és híveiknek egyhamar a fegyvergyárosokkal kellett inkább tanácskozniuk, mint az írókkal. Hirtelen eltűnt az írók mögül Gömbös és Kozma Miklós érdeklődő mosolya, most már csak az írói becsület védhette őket, és ez tudvalevőleg nem golyóálló.

Apámat az irodalom kérdésein túl a magyarság sorsa, léte, a szegényebb emberek – munkások, parasztok, kis egyszinten-

ciák, saját munkájukból élők – föl-emelkedése izgatta, érdekelte. Gyakran bírálta előttünk – már amennyire Zoltán és én értettük a szavait – az ún. magyar kasztrendszer. Elismer-te, hogy Románia demokratikusabb állam lehetne, ha végre abbahagyná az „aktív lelkiismeret-furdalást” amiatt, hogy Trianonban így meghízott. Apa szerint ugyanis a fékevesztett magyarelles izgatás oka nem volt más, mint egy évtizedek óta ható, nagy-nagy lelkiismeret-furdalás tetteleg, elleplező megnyilvánulása. Igaz, hogy 150-200 éve készültek rá, tudatosan, mégis maguk is érezték, hogy nem az általuk hangoztatott „történelmi igazság” és „történelmi előjog”, hanem a trianoni Nagy Szerencse és az ezt előkészítő nyugati román nacionalista politikusi nyüzsgés hullatta ölükbe Erdélyt, Bánátot, Bukovina egy részét, Besszarábiát, sőt, a magyar Nagyalföld keleti sávját, az ún. Partiumot, évekkel előbb Dobrudzsát.

Mindeközben Apa érezte, hogy kevesebbet tud az irodalomról, a történelemről, a korról, mint szeretne, s amennyit józan paraszti eszével fel tudna fogni, és hasznosíthatna is. Ezért az 1932-ig, a Temető utcai házépítés előttig terjedő időszaka a kulturális lemaradás behozásáé, az el-

mélyedt, sok olvasásé, egy időnként megrendüléssel fenyegető, viszonylagos egzisztenciális biztonsága, a munkásmozgalom fölösleges, formális béklyóitól való szabadulása, az Ágnes-ügy felszámolásaé, a házépítésbe való kezdés után pedig az érzelmi kiegyensúlyozottság megteremtéséé volt. Ez hátrahagyott, töredékes jegyzeteiből biztonsággal kiolvasható.

A „kis életformát” elfogadó, szerény városi szegényember sorsába belenyugvó „kicsi, de legalább biztos”, műveljük kertjeinket elvet valló, csak éppen egy fejfel magasabbra vágyakozó, „konszolidált” személyiség kialakulásának esztendei voltak ezek, kisgyermekkorom évei, Apa számára. Minket is szüntelenül arra nevelt, szorított: érnünk be azzal, ami van, amire telik, a többire nincs is nagy szükség. Ultra-puritanizmus is volt ebben, a fontos és a nem fontos elválasztásának tudatossága, egyúttal az irodalom, a költészet, a zene és a tudományos ismeretterjesztés révén kigyűjthető ismeretek tisztelete. E magatartás egyoldalúságairól és túlzásairól már szóltam: a „nem fontos” kategóriája nála kissé túlzottan kibővült, sajnos. Érdeklődő természete ellenére eleinte nem fért bele a mozi, a színház, a társaság, a kirándulás, az utazgatás, pláne a semmittevés. A „hasznossági elv” minden percünket betáblázta valami elfoglaltsággal, aminek valóban volt valami haszna, de hát azok az emberek is megvoltak, sőt jobb közérzettel éltek körülöttünk, akik el-ellógázták a lábukat egypár órát valamelyik meccsen, kertvendéglőben, moziban, ki-kirándultak a közeli dimbesdombos, erdős vidékre, horgásztak vagy kártyáztak ismerőseikkel.

Apa mindig úgy élt, mint akinek olyan feladatai vannak, amelyeket mihamarabb el kell végeznie, „pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen”, mert a következő óra vagy nap lehet, hogy az Úristené, végleg elszáll az ember lelke e sárgolyóról. És ne maradjon utána elvégezetlenül semmi, ami tőle telhetően elvégezhető lett volna.

Az ún. postai rovincsolások nem is találtak az ő munkájában soha semmiféle hibát. De hát azokkal se történt semmi, akiknél kisebb-nagyobb mulasztásokat szóvá tettek. (A jó öreg Simonyi Zsigmond, 1919-ben elhalt nyelvtudósunk, a *Helyes magyarság* addig is nagyrészt érvényes szabályainak

megfogalmazója már 1872-ben a Szarvas Gábor indította *Magyar Nyelvőr* I. évfolyamában is támadta a postai kéziszótár „rovancsolás” kifejezését, a postások azért így tanulták és nevezték a felsőbb ellenőrzést még Apa korában is. Nehezen változik a világ és vele a nyelv.)

A következő, 1933-as esztendő hozott fordulatot mind a mi lakáshelyzetünkben, az új, Temető utcai kertes ház félig-meddig való fölhúzásával, mind kisebbségi életformánkban, mind II. Károly király politikai akaratának fokozatos keresztülvitele révén a viszonylag konszolidált, 1934-ig kezdődő, hosszú Tătărescu-kormányzat éveivel, az ún. fiatal liberálisokkal az élen. Ők még eléggé az előző korszak leszármazottai voltak ahhoz, hogy II. Károly is elfogadhassa őket, a román belpolitikai erők is kiegyezzenek velük, és elég nacionalisták, hogy a jobboldal – ha időnként véresen össze is csaptak – fölerősödjék a hatalomban való tartós részvételre (1938), végül eléggé elszánt romanizálók, hogy a sokféle nemzetiség elrománosításának a politikája szervezetté, felülről ösztönzötté, mihamarabb megvalósítandóvá váljék.

Arra is jó volt az elkövetkező négy esztendő, hogy előkészítse II. Károly személyi diktatúrájának megvalósulását, ami kezdettől fogva a király fő célja volt. Radikálisabb és gyorsabb fordulatot is vehetett volna e törekvés megvalósítása, ha egyértelműen a totális és személyi diktatúra egyre növekvő erejű európai nagyhatal-

mai, a fasiszta Olaszország és a náci Németország mellé áll. Ezt azonban több tényező is fékezte, gátolta. Az egyik: zsidó származású szerelme, Lupescuné léte. Hozzá mindenekelőtt ragaszkodott. Nagyobb jelentőségű akadálya volt a Mussolini és Hitler Európájához való felzárkózásnak a trianoni határok mindenáron való védelme, a kisantant segítségével. Mind Mussolini, mind Hitler nyíltan hirdette a versailles-i és a trianoni békediktátumok eltörlésének a közeli szükségességét, hiszen birodalmaik földrajzi határainak a kiterjesztését csakis ezúton érhették el. Fölrúgni és semmisnek nyilvánítani mindent, amit az 1919–1920. évi, Párizs környéki „rendezés” tartalmazott. Ez nem egyezett a román külpolitikai érdekekkel. Ezért Károly kénytelen volt – fokozatosan átvéve sok-sok belpolitikai, lényegi és formai vonást a fasiszta nagyhatalmak gyakorlatából – olyan egyszemélyi királyi diktatúrát kiépíteni, amelyik

„antifasiszta fasizmusnak” fogható fel a nyugati hatalmak részéről, amelyek a határok sérthetetlenségét hirdeti és az angol–francia szövetséghez köti az alapvető román nemzeti érdekeket. És viaskodnia kellett eközben a szélsőjobb, a Codreanu-féle Vasgárda és a Goga-féle jobboldal konkurenciájával, előbbi lefejezése, utóbbi 1938 eleji lejárata, megbuktatása révén.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozza és szerkeszti:
SZŰCS LÁSZLÓ